

УДК 347.73

О.Б. Олійник
доктор філологічних наук,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

С.В. Глаговський
здобувач вищої освіти ступеня «спеціаліст»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Правові проблеми регулювання банкрутства

У статті розглянуто правове регулювання відносин банкрутства, визначено поняття системи банкрутства, соціально-економічний зміст банкрутства, ознаки системи законодавства про банкрутство.

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, провадження у справах про банкрутство, правове регулювання банкрутства, учасники справи про банкрутство, законодавство.

О.Б. Олейник
доктор филологических наук,
доктор юридических наук, профессор,
профессор кафедры государственно-правовых дисциплин,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»

С.В. Глаговский
соискатель высшего образования степени «специалист»,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»

Правовые проблемы регулирования банкротства

В статье рассмотрено правовое регулирование отношений банкротства, определено понятие системы банкротства, социально-экономическое содержание банкротства, признаки системы законодательства о банкротстве.

Ключевые слова: банкротство, неплатежеспособность, производство по делам о банкротстве, правовое регулирование банкротства, участники дела о банкротстве, законодательство.

O. Oleynik
Doctor of Philology, Doctor of Law, Professor,
Professor of the Department of State and Legal Disciplines,
“KROK” University

S. Glagovskiy
Graduate Student,
“KROK” University

Legal problems of regulation of bankruptcy

The article deals with the legal regulation of bankruptcy relations, defines the notion of bankruptcy system, socio-economic insolvency, features of the system of insolvency law.

Keywords: bankruptcy, insolvency, bankruptcy proceedings, legal regulation of bankruptcy, participants in the bankruptcy case, legislation.

Постановка проблеми

Банкрутство суб'єктів господарської діяльності включає в себе як юридичний, так і економічний аспекти. Тема, що стосується функціонування господарської та підприємницької діяльності завжди буде актуальною з тієї причини, що це стимулює розвиток економіки країни. Якщо правильно організувати процес відновлення платоспроможності боржника, то можна зберегти багато підприємств, які можуть приносити користь державі в подальшому. Правильне розуміння призначення й ефективності інституту банкрутства є визначальним з погляду результатів його функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Загалом у вітчизняній науковій літературі проблеми правового регулювання банкрутства в Україні висвітлені недостатньо повно. Означеній тематиці присвячено праці вітчизняних вчених-правознавців, зокрема: В. В. Джуль, О. В. Бірюков, Є. В. Волконський, В. В. Капустін, О. О. Терещенко, О. М. Борейко, Т. І. Євченко, С. М. Онисько, П. Д. Пригуза, О. О. Стахєєва – Боговик та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Незважаючи на комплексний характер правового регулювання інституту банкрутства, невирішеними залишається низка питань, пов'язаних з регулюванням банкрутства. Детальний розгляд провадження у справах про банкрутство, визначення учасників справи про банкрутство, їх функцій, права та обов'язки будуть результатом статті.

Формулювання цілей статті

Метою статті є вирішення важливої наукової проблеми у теоретичному і практичному аспектах, що регулює відносини банкрутства, розробка концепції реформування законодавства про банкрутство,

з'ясування суті та загальної характеристики відносин банкрутства, аналіз правового статусу суб'єктів відносин банкрутства, їх видів і особливостей, вироблення пропозицій щодо відповідного правового регулювання, дослідження суміжних і тісно пов'язаних із банкрутством відносин, розробка пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання банкрутства та їх ефективної реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Відносини, пов'язані з банкрутством, регулюються низкою нормативно-правових актів різної юридичної сили: Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який ґрунтовно регулює відносини, пов'язані з банкрутством, низка законів містить положення про можливість визнання банкрутом господарських організацій певних видів (переважно за характером діяльності чи організаційно-правовою формою), зокрема: N 1576-ХІІ від 19.09.1991 р. «Про господарські товариства» (ст. 19), № 2121-ІІІ від 07.12.2000 р. «Про банки і банківську діяльність» – ст. 77, N 2114-ХІІ від 14.02.1992 р. «Про колективне сільськогосподарське підприємство» (ст. 31), N 85/96-ВР від 07.03.1996 р. «Про страхування» (ст. 43), № 4452-VI від 23.02.2012 р. «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (Цим Законом встановлюються правові, фінансові та організаційні засади функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб, повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд), порядок виплати Фондом відшкодування за вкладками, а також регулюються відносини між Фондом, банками, Національним банком України, визначаються повноваження та функції Фонду щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків), N 2864-ІІІ від 29.11.2001 р. «Про введення

мораторію на примусову реалізацію майна», N 1255-IV від 18.11.2003 р. «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» (визначає правовий режим регулювання обтяжень рухомого майна, встановлених з метою забезпечення виконання зобов'язань, а також правовий режим виникнення, оприлюднення та реалізацію інших прав юридичних і фізичних осіб стосовно рухомого майна).

Банкрутство як одна з юридичних підстав ліквідації підприємств регулюється Законом України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. Порядок і умови визнання суб'єктів підприємницької діяльності банкрутами з метою задовольнити претензії кредиторів регулює спеціальний Закон України від 30 червня 1999 р. «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [8, ст. 1].

Під неплатоспроможністю розуміється неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності. З економічного погляду банкрутство є неспроможністю суб'єкта продовжувати свою підприємницьку діяльність унаслідок її економічної нерентабельності, безприбутковості [16, с. 187; 4, ст. 215].

Суб'єкт підприємництва має стільки боргів перед кредиторами і зобов'язань перед бюджетом, що коли їхні вимоги будуть пред'явлені у визначені для цього строки, то майна суб'єкта – активів у ліквідній формі – не вистачить для їх задоволення. Юридичний аспект банкрутства полягає насамперед у тому, що в суб'єкта є кредитори, тобто особи, що мають підтвержені документами майнові вимоги до нього як до боржника. Це майнові правовідносини банкрутства, здійснення яких у встановленому законом порядку може призвести до ліквідації суб'єкта підприємництва. Суб'єктами банкрутства (банкрутами) визначають не лише юридичних осіб, а й фізичних осіб, зареєстрованих як суб'єк-

ти підприємницької діяльності [14, с. 115-116].

Підставою для застосування банкрутства до суб'єкта підприємництва є економічний фактор, визначений ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів не інакше як через відновлення платоспроможності. Фактичною підставою для порушення справи про банкрутство може бути лише письмова заява до Господарського суду, яка називається заявою про порушення справи про банкрутство [8, ч.1, ст.6].

Учасники провадження в справах про банкрутство – це особи, які при вирішенні справи про визнання боржника банкрутом Господарським судом здійснюють передбачені Законом процесуальні дії. Учасниками провадження є такі учасники господарського процесу, що мають юридичний інтерес у справі та внаслідок цього наділені правом впливати на рух арбітражного процесу. Їх інтерес до процесу може бути спрямований на захист своїх прав або охоронюваних Законом інтересів інших осіб у передбачених Законом випадках [8, ст.1; 9, ч.2, ст.45].

Не можуть бути суб'єктами банкрутства відокремлені структурні підрозділи юридичної особи – філії, представництва, відділення тощо (ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»); казенні підприємства; юридичні особи-підприємства, що є об'єктами права комунальної власності, якщо стосовно них на пленарному засіданні відповідної ради органів місцевого самоврядування прийняте рішення щодо обмеження сфери застосування процедури банкрутства. Сторонами в процедурі банкрутства є кредитори (представник комітету кредиторів) та боржник. Боржник – суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої

грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів), упродовж трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати [8, ч.3, с.1].

Господарський суд має право за клопотанням сторін або учасників провадження у справі про банкрутство чи за своєю ініціативою вживати заходів щодо забезпечення грошових вимог кредиторів згідно з Господарським процесуальним кодексом України та Законом «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», а також вводити мораторій на задоволення вимог кредиторів. Виявлення кредиторів здійснюється шляхом подання ними у місячний строк з дня опублікування оголошення про порушення справи про банкрутство до Арбітражного суду письмових заяв про грошові вимоги до боржника та документів, що їх підтверджують [14, с. 123].

Провадження у справах про банкрутство може бути припинено на всіх стадіях провадження у справі про банкрутство, тобто як до, так і після визнання боржника банкрутом. За економічною теорією, «стабільність» розглядають як одне з понять концепції економічної рівноваги та здатності її утримання, згідно з котрою досягнення та утримання рівноважного стану в економіці належить до найважливіших мікро- та макроекономічних завдань. Із даної концепції випливає, що економічні суб'єкти намагаються перевести економічну систему в оптимальний стан, розглядаючи його як рівноважний, який у даному контексті асоціюється з поняттям стійкості [15, с. 17].

За допомогою спеціальних способів і прийомів правового впливу на учасників відносин неплатоспроможності необхідно поєднати всі інтереси суб'єктів (приватні, державні, групові, господарські) та створити один спільний інтерес – збереження господарюючого суб'єкта. Якщо ігнорувати приватний інтерес, то втрачають зміст відносини неплатоспроможності, й у цьому випадку держава встановлює заборону

на банкрутство. Якщо дати волю приватному інтересові, то може постраждати економіка й кредитори [2, с. 10].

Таким чином, для правового врегулювання відносин неплатоспроможності характерна наявність як основного – методу владних приписів, так і додаткового – методу автономних рішень. Методи правового врегулювання відносин неплатоспроможності характеризуються наявністю певних ознак.

По-перше, в основі методів лежить єдиний, загальний (публічний) інтерес, який спрямований на відновлення платоспроможності господарюючого суб'єкта.

По-друге, приватний інтерес, хоч і підлеглий загальному, має відносну самостійність і враховується в прийомах і способах впливу на учасників відносин неплатоспроможності.

По-третє, у відносинах неплатоспроможності пріоритет віддається централізованому правовому врегулюванню. У той же час учасники відносин у своїх межах, наданих їм правовою нормою, можуть самостійно встановлювати свої права й обов'язки.

По-четверте, до учасників відносин в основному застосовують позитивне зобов'язання як засіб правового регулювання з частковим використанням юридичного дозволу.

По-п'яте, прийоми й способи правового впливу на учасників відносин неплатоспроможності здійснюються комплексно.

Висновки

Правильне розуміння призначення та ефективності інституту неспроможності (банкрутства) є визначальним з погляду результатів його функціонування. Дослідивши процедури банкрутства підприємств (розглянули провадження у справах про банкрутство, визначили учасників справи про банкрутство, їх функції, права та обов'язки учасників справи про банкрутство), стало очевидним, що процес проведення процедури банкрутства, а також сучасна нормативно-правова база, яка визначає основні положення й механізми проведення процедури банкрутства, досить складні.

Література:

1. Бірюков О. М. Транскордонні банкрутства і міжнародне приватне право : автореф. дис. д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03 – Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / О. М. Бірюков. – К., 2009. – 30 с.
2. Борейко О.М. Неспроможність та банкрутство у цивільному праві України (основні положення та правова природа) : автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. М. Борейко; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – О., 2012. – 19 с.
3. Волконський Є. В. Актуальні питання банкрутства за законодавством України в умовах розбудови правової держави / Є. В. Волконський // Наше право. – 2013. – № 7. – С. 184–188.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – ст.144 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
5. Джунь В. В. Теоретико-прикладні проблеми реформування законодавства України про банкрутство : автореф. дис. д-ра юрид. наук : спец. 12.00.04 – Господарське право, господарсько-процесуальне право / В. В. Джунь. – К., 2009. – 30 с.
6. Євенко Т. І. Банкрутство банківських установ / Т. І. Євенко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2013. – Вип. 181(6). – С. 304–310.
7. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. №2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/print1520589939765174> – Назва з екрана.
8. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 31. – Ст.440) – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343-12> – Назва з екрана.
9. Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. № 1576-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1576-12/print> – Назва з екрана.
10. Закон України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» від 14.02.1992 р. №2114-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2114-12/print1510688557287275> – Назва з екрана.
11. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. №4452-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4452-17/print1510688556415353> – Назва з екрана.
12. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. №85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96t1520589939765174> – Назва з екрана.
13. Капустін В. В. Банкрутство: генезис, сутність і поняття в умовах сьогодення / В. В. Капустін // Порівняльно-аналітичне право. – № 3,2. – 2013. – С. 165–168.
14. Онисько С. М. Фінансова санація і банкрутство підприємств: Підручник / С. Онисько. – Л.: «Магнолія плюс», СПД ФО Піча В.М., 2006. – 265 с.
15. Пригуза П. Д. Правове регулювання процедур банкрутства юридичної особи – відсутнього боржника : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / П. Пригуза. – ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2011. – 20 с.
16. Стахєєва–Боговик О. О. Аналіз спірних положень Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у новій редакції (щодо процедур банкрутства, пов'язаних з іноземною процедурою банкрутства) з огляду на типовий закон ЮНСІ-ТРАЛІ «Про транскордонну неспроможність» / О. О. Стахєєва–Боговик // Вісник господарського судочинства. – 2013. – № 4. – С. 186–193.
17. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посібник / О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2000. – 412 с.